

مقدمه

نظر به اینکه حریم خصوصی یکی از مباحثی است که افراد هر جامعه ای نیاز به حمایت و برخورداری از این حق را دارند و می توان گفت از جمله حقوق اساسی افراد به شمار می آید که هر کشوری در قوانین داخلی خود این حق را مورد توجه قرار داده، اگر چه اسناد بین المللی از جمله اعلامیه حقوق بشر به این حق پرداخته است و کشورهایی که در قوانین داخلی خود این حق را مورد توجه قرار نداده اند با استفاده از کنوانسیون های بین المللی خلاء حقوقی خود را پر کرده یا از دیگر مقررات، این حق را استخراج کرده اند.

حریم خصوصی مفهوم کلی دارد که شامل حقوق متعددی از جمله: حق خلوت، حریم خصوصی جسمانی، حریم خصوصی رسانه ای، حریم خصوصی ژنتیکی و... می باشد. این حق در کشورها آنگونه که انتظار می رود رعایت نمی شود چرا که با دور زدن قانون راه گریز برای عدم رعایت این حق وجود دارد و دولت ها می توانند برای رعایت نکردن این حق، مجوزی قانونی صادر کرده و از زیر بار مسولیت شانه خالی کنند همانگونه که بعد از حوادث ۱۱ سپتامبر دولت بوش به بهانه مبارزه با تروریسم به سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا اجازه داد که تمامی ارتباطات بین المللی از، یا به ایالات متحده را شنود کنند این مجوز شامل شنود تلفنی و پایش نامه های الکترونیک افرادی که مظنون به ارتباط با شبکه القاعده یا دیگر سازمان های تروریستی هستند می شود. بوش اعلام کرد که این مجوز اداری هر ۴۵ روز یک مرتبه مورد بازبینی قرار گرفته و در صورت لزوم تمدید می شود. در این راستا گفتنی است که این دستور به ارتباطات بین المللی نیز محدود نبوده است. اگر چه بعد از افشاء شدن این موضوع انتقاد های شدیدی صورت گرفت اما موثر واقع نشد. همچنین در انگلیس بیش از چهار میلیون دوربین مدار بسته وجود دارد که نقض آشکار حق حریم خصوصی می باشد حتی در ایران در

بسیاری از مکان‌ها با دور بین‌های مدار بسته‌ای که نصب شده این حق رعایت نمی‌شود که این بر خلاف آنچه که در اسناد و موازین بین‌المللی آمده است می‌باشد.

اولین بار حق افراد در برخورداری از پاره‌ای حقوق که ریشه در حریم خصوصی و امنیت فردی شهروندان دارد در اعلامیه حقوق بشر و شهروند (۲۶ اوت ۱۷۸۹ میلادی) فرانسه مورد اشاره قرار گرفت و بعد‌ها همین اعلامیه مورد اقتباس و اقبال عمومی کشورهای مختلف جهان واقع شد و به دنبال آن سند مهم دیگری توسط مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ تصویب شد که با الهام از روح اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه و پیشرفت‌های بعدی آن در این حوزه توسط اندیشمندان و متفکران تدوین گردید.

طرح تحقیق

بیان مسأله

حریم خصوصی افراد یکی از حقوقی که هر جامعه‌ای یا به عبارتی هر دولتی در تضمین رعایت این حق باید اقداماتی از جمله وضع قوانین داخلی (قانون عادی یا اساسی) این حق را مورد حمایت قرار داده و برای آن ضمانت اجرایی پیش‌بینی کنند اگر چه بسیاری از دولت‌ها در قوانین داخلی خود و حتی دولت‌هایی که قواعد داخلی آنها حمایت از این حق را پیش‌بینی نکرده از طریق دیگر از جمله کنوانسیون‌های بین‌المللی این حق را مورد توجه و حمایت قرار می‌دهند اما آنگونه که انتظار می‌رود از این حق حمایت همه‌جانبه نشده و اکثر مواقع نادیده گرفته می‌شود حتی کشورهایایی که خود مدعی رعایت حقوق بشر و دموکراسی هستند در بسیاری از مواقع جنبه‌های سیاسی یا به عبارتی منافع سیاسی خود را بر جنبه‌های حمایتی این حق ترجیح داده و حمایت از حریم خصوصی افراد را نادیده می‌گیرند و این خود نشانگر چشم‌پوشی به این حق بوده یا می‌توان گفت فاقد ضمانت‌اجراء بوده و برای عدم رعایت این حق مرجع نظارتی بالاتر از خود پیش‌بینی نکرده‌اند و همین امر باعث شده که دست دولت‌ها در

نقض حریم خصوصی باز باشد و این خود بیان گر این موضوع است که چرا دولت هایی که به رعایت حق حریم خصوصی افراد اعتقادی ندارند این حق را در قوانین داخلی خود وضع کرده و آن را به بهانه های متفاوت رعایت نمی کنند؟ آیا بهتر نبود که در قانون داخلی خود نیز چنین حقی را در نظر نگرفته و به همان اسناد بین المللی حقوق بشری حریم خصوصی که فاقد ضمانت اجرای موثر می باشد اکتفا کنند؟

پرسش های تحقیق

پرسش اصلی:

سوال اصلی در این رساله این است که آیا حق حریم خصوصی آنگونه که در اسناد و موازین بین المللی تعریف شده از سوی دولت ها رعایت می شود؟

پرسش فرعی:

- ۱- آیا همه دولت ها حق حریم خصوصی را در قوانین داخلی خود مورد توجه قرار داده اند؟
- ۲- آیا تهدید حق بر حریم خصوصی در اقدامات ضد تروریستی امکان پذیر است؟
- ۳- آیا اقداماتی که حریم خصوصی را محدود می کند باید متناسب باشد؟
- ۴- آیا ورود به حریم خصوصی بدون الزام قانونی مجاز می باشد؟
- ۵- آیا پیشرفت علم در نقض حریم خصوصی افراد تاثیر گذار می باشد؟
- ۶- آیا حریم خصوصی کارکنان در معرض تعرض قرار می گیرد؟
- ۷- آیا حریم خصوصی در فعالیت های رسانه ای رعایت می شود؟
- ۸- آیا نقض حریم خصوصی افراد قابل گذشت می باشد؟
- ۹- آیا نقص حریم خصوصی جنبه عمومی دارد یا خصوصی؟
- ۱۰- آیا تجویزی برای تعرض به حریم خصوصی وجود دارد؟ چه در اسناد حقوق بشری و چه در قانون داخلی دولت ها؟

پیشینه تحقیق:

با توجه به اینکه موضوع حق حریم خصوصی یکی از مباحث مهم بوده و از اهمیت بالایی برخوردار است منابع زیادی در این خصوص اعم از کتاب و مقالات و اسناد در دسترس است و این نشانگر توجه خاصی است که نسبت به این حق وجود داشته هر چند که در عمل این حق رعایت نمی شود.

هدف تحقیق:

نظر به اینکه حق حریم خصوصی افراد از بدو تولد بشر و به خصوص از زمان اسلام مورد توجه و از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و تا به حال مورد حمایت قرار گرفته خود نشانگر این بوده که حق حریم خصوصی یکی از حقوق اساسی بشر بوده که تعرض به آن جایز نیست اگر چه در برخی اسناد تعرض به این حق تحت شرایطی امکان پذیر است.

هدف نگارنده در این رساله بررسی حق حریم خصوصی در اسناد و موازین بین المللی حقوق بشر می باشد که آیا این حق که ابتدا در اعلامیه حقوق بشر و شهروند ۱۷۸۹ فرانسه مورد توجه قرار گرفت و در پی آن اسناد حقوق بشری دیگر نیز این حق را مورد حمایت قرار داده اند چه روندی در پیش داشته و آیا این حق مورد حمایت دولت ها قرار گرفته یا نه و اینکه تا چه اندازه ای مورد حمایت قرار می گیرد به بررسی این موضوع می پردازیم.

فرضیه های تحقیق:

فرضیه اصلی:

نظر به جایگاه حق حریم خصوصی در اسناد و موازین بین المللی حقوق بشر این حق به طور کامل رعایت نمی شود.

فرضیه رقیب:

با اصلاح برخی از مواد اسناد حقوق بشری در زمینه حق حریم خصوصی و رعایت آن از طرف دولت ها این حق از تعرض مصون خواهد ماند.

آثار اثبات فرضیه اصلی:

از آنجا که حمایت از حق حریم خصوصی ضمانت اجرایی ندارد خود باعث شده که بسیاری از دولت ها این حق را نادیده گرفته و یا اینکه مورد تعرض قرار دهند چرا که با استفاده از قوانین داخلی خود که در این خصوص وضع کرده اند و تفسیری که از بند ۱ ماده ۴ میثاق دارند می توانند در بسیاری از شرایط که به اصطلاح اضطراری می نامند حریم خصوصی افراد را نادیده گرفته و به آن تعرض کنند و نهاد بین المللی خاصی نیز که بر این حالت نظارت کرده و حالت اضطرار را از حالت غیر اضطراری تشخیص دهد وجود ندارد این حق کماکان و هر زمان که دولت ها بخواهند مورد تعرض قرار می گیرد.

تعریف مفاهیم:

تعریف حریم خصوصی:

با آنکه عبارت حریم خصوصی در زبان محاوره و نیز مباحث فلسفی، سیاسی و حقوقی مکرر استعمال می شود ولی هنوز تعریف متقن و مشخص از آن ارائه نشده است. مفهوم حریم خصوصی ریشه های عمیقی در مباحث جامعه شناختی و انسان شناختی دارد که نشان می دهند چگونه در فرهنگ های مختلف برای آن ارزش قائل شده اند.

حریم خصوصی مفهومی سیال است که امروزه از جمله آزادی وجدان و اندیشه کنترل برجسم خود، داشتن خلوت و تنهایی در منزل و مکان خصوصی، کنترل بر اطلاعات شخصی، رهایی از نظارت های سمعی و بصری دیگران، حمایت از حیثیت و

اعتبار خود و حمایت در برابر تفتیش ها و تجسس ها و رهگیری ها را شامل می شود حق حریم خصوصی حق زندگی کردن است با میل و سلیقه خود و با حداقل مداخله و ورود دیگران.

به دیگر سخن حقی است که براساس آن افراد می توانند تعیین کنند که دیگران تاچه اندازه می توانند به لحاظ کمیت و کیفیت اطلاعاتی درباره آنان داشته باشند. فلاسفه حال و گذشته نظریه پردازان حقوقی و قضات همواره از دشواری ارائه تعریف قانع کننده از حریم خصوصی شکوه کرده اند. برای مثال برخی صاحب نظران درباره تعریف حریم خصوصی این چنین اظهار نظر کرده اند.

۱- آرتور میلر^۱: تعریف حریم خصوصی دشوار است زیرا حریم خصوصی مفهومی بسیار مبهم و شکننده است.

۲- ویلیام بی نی^۲: حتی جدی ترین مدافعان حق حریم خصوصی باید اعتراف کنند که مشکلات جدی در تعریف ذات و قلمرو این حق وجود دارد.

۳- تام گرتی^۳: حریم خصوصی برای حقوق دانان بیش از هر چیز دیگری واجد ظرفیتی متلون و متغیر است.

دشواری تعریف حریم خصوصی باعث شده است که برخی نظریه پردازان هویت مستقلی برای حریم خصوصی قائل نشوند و حمایت از آنچه که برای حریم خصوصی موسوم شده به دیگر حقوق تثبیت شده احاله دهند، بنابراین امروزه دو رویکرد مختلف در مورد هویت استقلالی حریم خصوصی وجود دارد.

۱- برخی علما با نظری شکاکانه و انتقادی حق حریم خصوصی را مورد مطالعه قرار می دهند. مهمترین ادعای این افراد آن است که حق مستقلی به عنوان حق حریم

¹.Arthur Miller

².William Beaney

³.Tom Gerety

خصوصی وجود ندارد و حق مذکور مفاد و موضوع تازه ای ندارد و مطلب خاصی هم نمی گوید زیرا می توان هر امری را که به عنوان امر خصوصی مورد حمایت حق حریم خصوصی قرار می گیرد در قالب دیگر نفعها یا حق او به ویژه حق مالکیت و حق امنیت و حق تمامیت جسمی مورد حمایت قرار داد، از این گروه به تحول گرایان یاد می شود در فرانسه و آلمان و سایر کشورهای عضو خانواده خصوصی (حقوق نوشته) این گرایش غلبه دارد^۱.

۲- بسیاری از نظریه پردازان بر این باورند که حریم خصوصی مفهومی مستقل و جدا از سایر حقوق فردی است. این گرایش در انگلستان و آمریکا و سایر کشورهای عضو خانواده حقوقی (کامن لا) غلبه دارد. اینان تعاریف مختلفی از حریم خصوصی ارائه کرده اند که این تعاریف را می توان در شش دسته کلی آورد!

- ۱- حریم خصوصی عبارت است از حق بر تنها ماندن.
- ۲- حریم خصوصی یعنی دسترسی محدود دیگران به انسان و توانایی، ایجاد مانع در برابر دسترسی های ناخواسته و ناخوانده به انسان.
- ۳- حریم خصوصی یعنی محرمانگی و پنهان ساختن برخی امور از دیگران.
- ۴- حریم خصوصی یعنی کنترل بر اطلاعات شخصی.
- ۵- حریم خصوصی یعنی حمایت از شخصیت و کرامت.
- ۶- حریم خصوصی یعنی حق بر عالم صمیمیت و کرامت انسانها.

برخی از این تعاریف و برداشتها برای افاده مفهوم حریم خصوصی به وسیله متوسل شده اند و برخی به هدف. بین این برداشتها تداخل و هم پوشانی نیز وجود دارد برای مثال کنترل بر اطلاعات شخصی برابر است با محدود ساختن دسترسی دیگران به انسان. بنابراین برداشتهای مذکور براساس اصول طبقه بندی ارائه شده اند بلکه گزینش

^۱. انصاری. باقر. حقوق حریم خصوصی. انتشارات سمت. چاپ اول. زمستان ۱۳۸۶. ص ۱۲

و ارائه آنها در شش دسته برای نشان دادن نظریه هایی ارائه است که درباره حریم خصوصی شده اند. به علاوه برخی از تعاریف در تعیین ماهیت و اهمیت حریم خصوصی مضیق عمل کرده اند و برخی دیگر موسع. برخی مضیق هستند زیرا بعضی از جنبه های زندگی را که نوعاً خصوصی شناخته می شوند در بر نمی گیرند و برخی دیگر موسع هستند زیرا اموری را که نوعاً خصوصی شناخته نمی شوند از شمول تعریف خارج نمی سازند^۱.

همچنین شایان ذکر است که اکنون دو گرایش کلی در برخورد با حریم خصوصی به چشم می خورد.

۱- برداشتهای توصیفی از حریم خصوصی که توصیف می کنند در عمل و واقع چه چیزهایی به عنوان امور خصوصی شناخته می شوند

۲- برداشتهای دستوری از حریم خصوصی که از ارزش حریم خصوصی و حدود شایسته برای حمایت از آن صحبت می کنند.

در هر یک از برداشتهای مذکور بعضی متفکران حریم خصوصی را نفع تلقی می کنند و برخی دیگر آن را حق اخلاقی یا قانونی می دانند که باید جامعه یا قوانین از آن حمایت کنند. با توجه به مقدمه مذکور اکنون برخی از تعاریف مشهور از حریم خصوصی چه در سطح نظام های حقوقی ملی و بین المللی مورد مطالعه قرار می گیرد.

الف: دکترین

ادوارد بلوستین نقض حریم خصوصی را به عنوان اقدامی توهین آمیز نسبت به شرافت بشری قلمداد می کند. به اعتقاد او ورود در زندگی خصوصی افراد شرافت

^۱. منبع پیشین. ص ۱۳

فردی، حیثیت و تمامیت افراد را نابود ساخته، آزادی و استقلال فردی را مختل می کند. به گفته بلوستین:

«انسانی که مجبور است همه دقایق زندگی اش را در میان دیگران بگذراند و نیازها، افکار، آرزوها، تمایلات یا خشنودی او از نظر عموم تبعیت می کند محروم از تمامیت و شرافت بشری است چنین فردی باتوده مردم ادغام می شود. نظرهای او هرگز با نظرهای عموم تفاوت ندارد خواسته های او شناخته شده بوده و همیشه متمایل به چیزهای مورد قبول عموم است. احساسات او از «آن جائیکه آشکارا نشان داده می شوند اصالت ندارند و از احساسات دیگر انسان ها ناشی می شوند چنین موجودی گرچه ذی شعور و مدرک است. مثلی(همانند اموال مثلی در مقابل اموال قیمی) بوده فرد به شمار نمی رود.

توماس کولی اولین شخصی است که حریم خصوصی را با تعبیر «حق نسبت به تنها ماندن» تعریف می کند^۱.

به اعتقاد وستین چهار مبنا برای حریم خصوصی افراد وجود دارد^۲.

۱- خلوت و تنهایی^۳: در این صورت افراد از گروه جدا شده دور از چشم دیگر اشخاص زندگی می کنند.

۲- صمیمیت و الفت^۴: گاهی افراد به عنوان عضوی از یک واحد کوچک همانند خانواده عمل می کنند که در صدد است با ایجاد خلوت و تنهایی فیزیکی بتواند الفت و رابطه ای بسیار نزدیک و صمیمی میان دو یا چند فرد برقرار کند.

¹.Bloustein, Edward (1964), Privacy as an Aspect of Human Dignity, An Answer to Dean Prosser, NYULR. N.39

².Westin, Alan (1967), Privacy and Freedom, New York, Atheneum.

³ - Solitude

⁴.Intimacy

۳- ناشناس ماندن^۱: این وضعیت هنگامی حادث می شود که فردی در عین حضور در مکانی عمومی بخواهد آزادی خود را در اینکه ناشناس و مصون از نظارت دیگران باشد حفظ کند. برای مثال فردی که از خیابان عبور می کند می داند که در معرض دید قرار دارد ولی انتظار ندارد که هویتش مشخصاً شناسایی شود و به صورت برنامه ریزی شده در معرض مشاهده دیگران باشد.

۴- تحفظ^۲: این وضع هنگامی حادث می شود که نیاز افراد به محدود ساختن مخابره اطلاعات مربوط به آنها به دیگران و به ویژه به کسانی که روابط شخصی با آنها دارند مورد حمایت قانون قرار می گیرد.

۵- وستن تاکید می کند که در جامعه آزاد با رعایت استثنایایی برای منافع عموم، اختیار تصمیم گیری نسبت به اینکه اطلاعات شخصی افراد چه زمانی و تحت چه شرایطی برای عموم مردم قابل افشاء باشد باید با خودآنها باشد. لذا حریم خصوصی را باید به این صورت تعریف کرد^۳.

«حق افراد، گروه ها یا موسسات نسبت به اینکه برای خویشتن تعیین کنند که چه زمانی، چگونه و تا چه اندازه ای اطلاعات مربوط آنها به دیگران قابل مخابره باشد».

روت کویسن می گوید هنگامی با نقص حریم خصوصی یک فرد مواجه هستیم که دیگران بتوانند اطلاعاتی درباره او بدست آورند او را تحت نظر گیرند یا به او دسترسی داشته باشند وی نتیجه می گیرد که مفهوم حریم خصوصی از سه عنصر مستقل ولی مرتبط تشکیل شده است.^۴

1. Anonymity

2. Reserve

3. Westin. ibid. 1967. P. 7

4 - Gavison, Ruth (1980), Privacy and the Limits of Law, Yale, N, 89. p.428

۶- محرمانگی: هنگامی می توان نقض حریم خصوصی یک فرد را تایید کرد که او نتواند مخابره اطلاعات راجع به خویش یا استفاده از آن اطلاعات را که در عرصه عمومی قابل دسترس نیست کنترل کند، هرچه تعداد مردمی که از اطلاعات شخصی آن فرد آگاه می شوند بیشتر باشد گستره نقض حریم خصوصی نیز بیشتر خواهد بود.

۷- ناشناس ماندن یا بی نامی: افراد هنگامی که در کانون توجه دیگران قرار می گیرند حریم خصوصی خود را از دست می دهند. شناخته شدن برای افراد زیاد به تنهایی لطمه به حریم خصوصی است هرچند که بر اثر آن هیچ اطلاعاتی درباره فرد به دیگران مخابره نشود.

۸- تنهایی و خلوت: اگر دیگران دسترسی فیزیکی به فرد داشته باشند وی حریم خصوصی خود را از دست خواهد داد. زیرا دسترسی فیزیکی نه تنها دیگران را قادر می سازد اطلاعاتی درباره او بدست آورند بلکه تنهایی مکانی او را نیز کاهش می دهد.

به اعتقاد ربموندوکس حریم خصوصی هر فرد زمانی معنا دارد که او مشغول فعالیت هایی باشد که عادتاً باید خصوصی و شخصی تلقی شوند. لذا به نظر ایشان حمایت های قانون از حریم خصوصی باید محدود به اطلاعاتی باشد که به فرد مربوط می شود و به طور معقول و متعارف بتوان پیش بینی کرد که وی آن اطلاعات را کاملاً خصوصی یا حساس تلقی می کند و لذا درصدد جمع آوری، استفاده یا به گردش افتادن آن اطلاعات را ممنوع یا دست کم محدود سازد.^۱

ویلیام پراسو که یکی از اساتید برجسته مسئولیت مدنی در آمریکاست پس از بررسی آراء دادگاههای آمریکا که وجود حق حریم خصوصی را شناسایی کرده اند نتیجه می گیرد که حریم خصوصی متشکل از چهار نوع نفع متفاوت است که به وسیله

¹ - Wacks, Raymond (1993), the Protection of Privacy, London, Sweet&Maxwell. p.256.

یک نام مشترک به یکدیگر گره خورده اند. این منافع چهارگانه جز اینکه هرکدام نمایانگر تجاوز به حق شاکی در مورد «تنها ماندن» هستند وجه مشترک دیگری ندارند. تجاوز به این منافع، سبب مسئولیت مدنی است و بر این اساس چهار نوع خطای مدنی قابل توصیف است.

۱- تجاوز به تنهایی یا خلوت افراد یا مداخله در امور خصوصی آنها.

۲- افشای همگانی وقایع خصوصی آزار دهنده درباره فرد.

۳- انتشار اطلاعاتی که در انظار عمومی از فرد چهره کاذب می سازد.

۴- تصاحب نام یا شباهت فرد برای استفاده خاص.

ب- تعریف کنفرانس نروژ

بندهای ۲ و ۳ اعلامیه «کنفرانس حقوق دانان درباره حق حریم خصوصی^۱»

در تعریف حریم خصوصی اعلام می کند:

«بند ۲ - حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن، زندگی کردن با سلیقه خود و با حداقل مداخله دیگران.

در عبارتی وسیع تر می توان گفت: حق افراد نسبت به حفاظت از زندگی خود در

برابر:

۱- مداخله دیگران در زندگی خصوصی، زندگی خانوادگی و منزل آنان.

۲- مداخله دیگران در تمامیت جسمانی یا روانی یا در آزادی معنوی و فکری آنان.

۳- علامت و تعرضات به آبرو، شهرت و حیثیت آنان.

۴- ساختن چهره ای کاذب و دروغین از آنان.

۵- افشای وقایع نامربوط و آزار دهنده درباره زندگی خصوصی آنان.

۶- استفاده از نام، هویت یا شباهت آنان.

¹.Nordic Conference Jurists on the Right to Respect for Privacy, 1967.

- ۷- جاسوسی یا فضولی کردن، پاییدن و به ستوه آوردن آنان.
 - ۸- دست اندازی در مکاتبات، مراسلات و مخابرات آنان.
 - ۹- سوء استفاده از ارتباطات خصوصی، اعم از کتبی یا شفاهی.
 - ۱۰- افشای اطلاعاتی که بر اساس اعتماد حرفه ای به فردی داده شده است.
- بند ۳: باتوجه به نکات مذکور تعریف فوق در صدد است تا از میان موضوعات مختلف از جمله امور زیر را دربرگیرد.

- ۱- بازرسی اشخاص (بدنی).
- ۲- ورود به منازل و اماکن دیگران و بازرسی آنها.
- ۳- آزمایشهای پزشکی و آزمایشهای روان شناسی و جسمانی.
- ۴- اطلاعات آزار دهنده خلاف واقع یا نامربوط درباره شخص.
- ۵- ورود و مداخله در مکاتبات، مراسلات و مخابرات اشخاص.
- ۶- استراق سمع سیمی یا تلفنی اشخاص.
- ۷- استفاده از دوربین های کنترل الکترونیکی یا دیگر وسایل مشابه.
- ۸- صداپرداری، تصویرپرداری یا فیلمبرداری.
- ۹- سوء استفاده مطبوعات یا نمایندگان دیگر رسانه ها از شخص.
- ۱۰- افشای همگانی وقایع خصوصی.
- ۱۱- افشای اطلاعات ارائه شده به مشاوران حرفه ای یا مقامات عمومی یا اطلاعات گرفته شده از آنها در صورتی که حفظ محرمانگی اطلاعات لازم باشد.
- ۱۲- آزار و اذیت شخص با پاییدن و به ستون آوردن او یا ایجاد مزاحمتهای تلفنی و غیره».

کنفرانس مذکور همچنین اعلام می کند که به یک حق مدنی نیاز است که محتوای آن عبارت است از صیانت از فرد در برابر ورود و مداخله دیگران، صداپرداری و تصویربرداری پنهانی از وی یا استراق سمع ارتباطات او، استفاده از مواد و مطالبی که با ورود غیرقانونی به حریم خصوصی فرد به دست آمده است یا هویت شخص را آشکار می سازد یا از او چهره ای کاذب ارائه می دهد یا وقایع خصوصی آزار دهنده او را افشا می سازد.

ج- تعریف شورای اروپا:

شورای اروپا نیز در فصلنامه ای به تعریف حریم خصوصی اقدام کرده است.^۱ در این قطعنامه حریم خصوصی داشتن زندگی با سلیقه خود و با حداقل مداخله دیگران تعریف شده است. قطعنامه اعلام می کند که حق حریم خصوصی: مربوط می شود به زندگی خصوصی، خانوادگی و مسکن، تمامیت جسمی و روحی.

- آبرو، اعتبار و شهرت و حیثیت افراد، اجتناب از اینکه چهره ای کاذب از فرد ساخته شود. افشانکردن وقایع و حقایق نامربوط و آزار دهنده، عدم افشای غیرمجاز تصاویر خصوصی، حمایت از عدم افشای اطلاعاتی که بر اثر اعتماد، اشخاص وصول کرده اند یا در اختیار آنها قرار گرفته است.

د- تعریف کمیته یانگر انگلستان

کمیته یانگر انگلستان به جای ارائه تعریف کلی از حریم خصوصی منافع اصلی حمایت از حریم خصوصی را برشمرده است.^۲

این منافع عبارتند از:

۱- آزادی از تجاوز نسبت به جسم، مسکن، خانواده و ارتباطات افراد.

^۱ انصاری. باقر. منبع پیشین. ص ۱۹

^۲ Younger Committee (1972), Report of the Committee on Privacy, london. Para.38.

۲- حق تصمیم‌گیری در این خصوص که اطلاعات شخصی چگونه و تاچه اندازه به دیگران مخابره شود.

هـ. تعریف کمیته کلکوت انگلستان

اخیراً کمیته کلکوت انگلستان حریم خصوصی را اینگونه تعریف کرده است:
«حق افراد نسبت به حمایت شدن در برابر ورود به زندگی یا امور خصوصی یا خانواده آنها با وسایل فیزیکی یا انتشار اطلاعات»^۱

حوزه حق حریم خصوصی در اسناد و

موازن بین المللی:

مصونیت حریم خصوصی اشخاص مطلق نیست به گونه ای که دولت ها می توانند اعمالی را انجام دهند که در شرایط عادی ناقض حریم خصوصی هستند، در این رابطه ماده ۱۷ میثاق حقوق مدنی و سیاسی از مواردی که مداخله در حریم خصوصی اشخاص مجاز است ذکر می‌شود به میان نیاورده است لیکن ماده ۴ میثاق تحت عنوان محدودیت های مبتنی بر حالت اضطراری عمومی در بند ۱ خود امکان مداخله در حقوق مدنی و سیاسی اشخاص تحت شرایطی برای دولت ها فراهم ساخته است از سوی دیگر ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نیز در بند ۲ خود به صراحت شرایط و مداخله یک مرجع عمومی در حریم خصوصی اشخاص را پیش بینی نموده است.

حریم خصوصی در وضعیت اضطراری:

در این خصوص ماده خاصی در رابطه با حق حریم خصوصی در اسناد به چشم نمی‌خورد. منتها با توجه به بند ۱ ماده ۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی که قواعد عامی

¹ - Calcutt committee 1990. Report of the Committee on Privacy and Related Matter, London, HMSO

را در رابطه با حقوق مدنی و سیاسی مندرج در میثاق در وضعیت اضطراری ذکر کرده ، سرنوشت این حق را به راحتی می توان در وضعیت مزبور دریافت در واقع بند ۱ ماده ۴ میثاق به دولت ها اجازه می دهد که در مواقع حدوث حالت اضطراری از تعهدات رسمی که به موجب میثاق برعهده دارند تا حدودی عدول کنند. چنین چیزی تنها به دو شرط امکان پذیر است. اولاً می بایست وضعیتی برسر تاسر کشور حکمفرما باشد که موجب یک حالت اضطراری که حیات ملی را تهدید می کند باشد.

ثانیاً : دولت می بایست رسماً وجود چنین حالتی را اعلام کند.

اعمال دولت در یک حالت اضطراری استعداد آنرا دارند که هر یک از حقوق مدنی و سیاسی افراد را تحت تاثیر قرار دهند. اما نباید در این خصوص شتابزده عمل کرده حالت اضطراری دقیقاً همان زمانی است که حراست از حقوق بشود و آن در بیشترین حد از نیاز قرار می گیرد.^۱

از این رو کمیته حقوق بشر خاطر نشان کرده است که اصولاً حالت اضطراری نباید حقوق بشر افراد را تحت شعاع خود قرار دهد و هرگونه محدودیتی بر یک ارزش حقوق بشری می بایست تنها به عنوان یک گام استثنایی تلقی و اتخاذ گردد.

کمیته حقوق بشر نگران امکان سوء استفاده دولت ها از اختیارات خود در حالت اضطراری است^۲ چرا که ماده ۳ میثاق تعریفی اما حالت اضطراری نکرده است با این حال از دیدگاه کمیته حقوق بشر هر اختلال یا فاجعه ای را نمی توان به عنوان حالت اضطراری تلقی کرد.^۳ وضعیت پیش آمده باید کل ملت را تهدید کند نه جزئی از آن را. بعلاوه چنین وضعیتی می بایست تمامیت فیزیکی مردم، استقلال سیاسی و یا تمامیت

¹ - MC Goldrick, Dominic, the Human rights Committee: Its Role in the international covenant on Civil and political rights, clarendon pres oxford 1994

² - See Concluding Observations on Israel. CCPR/C/79/Add/93(1998)

³ - General Comment No.29

ارضی کشور را دستخوش زلزله سازد. اختلال در کارکردهای اساسی نهادهای دولتی که جهت تضمین و حراست از حقوق سیاسی اجتناب ناپذیر است هم ممکن است در این زمینه کافی باشد لیکن دشواری های اقتصادی فی نفسه اینگونه نیستند، بعلاوه اختشاش و ناآرامی داخلی که موجب تهدیدی حاد و قریب الوقوع برای حیات ملت نباشد کافی نیست.^۱

براساس آنچه گفته شد دولت ها و نهادهای وابسته به آن نمی توانند به صرف وقوع یک حالت اضطراری اعمالی را انجام دهند که به مداخله در حریم خصوصی افراد بیانجامد مثل «آنچه که تفتیش اماکن و منازل و بازرسی بدنی افراد، تفتیش مرسولات یا نرساندن آنها، افشای اسرار حرفه ای و... مبادرت ورزند. چنین اعمالی در صورتی مجاز است که اولاً یک حالت اضطراری بر سراسر کشور و نه جزئی از آن حاکم باشد و ثانیاً چنین حالتی قبلاً رسماً اعلام شده باشد و ثالثاً توسل به چنین اعمالی برای پاسداری از استقلال سیاسی تمامیت ارضی کشور و یا تمامیت فیزیکی مردم ضرورت داشته باشد والا تحقق حق حریم خصوصی اشخاص دچار تغییر می گردد در پایان با استنباط از ماده ۵ حقوق مدنی و سیاسی باید این را هم افزود که هیچ حقی از حقوق نباید به نحوی تفسیر گردد که بر مبنای آن برای دولت گروه یا شخص خاصی جهت انجام فعالیت یا عملی که هدف آن دست اندازی یا ایجاد محدودیت غیرمجاز برحق حریم خصوصی دیگران است ایجاد حق کند.

در نتیجه می توان گفت حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر فرد است که آن فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند. یا به عبارتی حق اولیه افراد در

¹ - See HRC Concluding Observations on Bolivia CCPR/C/79/Add 74

مصون ماندن حوزه خصوصی ایشان از هر گونه مداخله و تعرض فاقد مجوز قانونی و همچنین منع دیگران از وقوف بر اطلاعات این حوزه.

حریم خصوصی در حقوق اسلام

علی رغم سابقه کوتاه غرب در حمایت از حریم خصوصی، پژوهش نشان می دهد که حمایت از حریم خصوصی در حقوق اسلامی از قدمت بسیار برخوردار است. مقوله های مختلف این حق با مبانی متعدد و محکمی مورد حمایت قرار گرفته است. حریم خصوصی پیش از آنکه در غرب و کنوانسیون ها و اسناد بین المللی حقوق بشر پیش بینی شود با تاکید بسیار در منابع اسلامی مورد توجه بوده، در آیات متعددی از قران مجید بر لزوم رعایت حریم خصوصی اشخاص تاکید شده است. سنت پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (ع) و سیره مسلمانان نیز سرشار از توصیه هایی در پرهیز از نقض مصادیق مختلف حریم خصوصی است.^۱

با وجود این متاسفانه نه در نظام حقوقی ایران و نه در نظام حقوقی سایر کشورهای مسلمان چه در تدوین قوانین و مقررات مربوط به حریم خصوصی و چه در رویه های علمی اهمیت این حق و آثار ناشی از آن در روابط افراد با یکدیگر و با حکومت چنان که باید درک نشده و حمایت های لازم از آن صورت نگرفته است. تاکید اسلام بر حرمت زندگی خصوصی بسیار فراتر و پیش تر از آن حدی است که امروزه با استناد به حق بشری یا حق اساسی بودن حق حریم خصوصی تعقیب می شود، احترام به حریم و امور خصوصی دیگران از توصیه های اکید اسلام است. در منابع اسلامی نظیر قران، سنت و اجماع، احکام متعددی درباره مقوله های مختلف حریم خصوصی وجود دارد. البته اصطلاح حریم خصوصی نه در آیات قران و نه در آیات اسلامی استعمال نشده است و موضوع اسلام در مواجهه با مقوله حریم خصوصی، موضع به اصطلاح «تحویل گرایانه» است. یعنی حریم خصوصی در قالب احاله به حقوق و آزادی های دیگر نظیر حق مالکیت، منع تجسس، اصل براعت، منع سوء ظن و اشاعه فحشا و سب و

^۱. انصاری. باقر. منبع پیشین. ص ۶۴

هجو و قذف و نمیمه و غیبت و خیانت در امانت حمایت شده است. مباحث و اصطلاحاتی را که در آیات و روایات اسلامی درباره حریم خصوصی و بیان علل و حکمت های حمایت از آن بکار رفته اند می توان تحت عناوین ذیل دسته بندی کرد^۱:

۱. ممنوعیت تجسس و تحسس و تفتیش.
۲. ممنوعیت ورود به منازل بدون استیذان.
۳. ممنوعیت استراق بسر.
۴. ممنوعیت استراق سمع.
۵. ممنوعیت سوء ظن.
۶. ممنوعیت نمیمه و غیبت.
۷. ممنوعیت سب و هجو و قذف.
۸. ممنوعیت اشاعه فحشا و هتک ستر.
۹. ممنوعیت خیانت در امانت.

اسلام نه تنها حاکمان بلکه مردمان را نیز از ورود به زندگی شخصی دیگران، کنجکاوی، پاییدن و فضولی کردن در امور دیگران منع کرده است، در کنوانسیون ها و اسناد حقوق بشری منع تجاوز افراد به حریم خصوصی یکدیگر به تصریح پیش بینی نشده، تنها با تفسیر از آنها استنباط شده است. از حریم منزل، مکالمات، ارتباطات، عقاید و افکار در آیات و احادیث متعددی به تصریح حمایت شده است^۲.

استثناهایی که در منابع اسلامی بر ممنوعیت مداخله در امور دیگران وارد شده است بسیار محدود و مضیق بوده، تنها به دلیل ضرورت های اجتماعی مهم نظیر امر به معروف (با رعایت کلیه شرایط آن)، جاسوسی در زمان جنگ یا جمع آوری ادله ای که برای جلوگیری از

^۱. منبع پیشین. ص ۶۶

^۲. منبع پیشین. ص ۸۱

پایمال شدن حقوق دیگران ضرورت دارند مقرر شده اند. همچنین با توجه به اصول تفسیر، استثنای حريم خصوصي تنها به قدر متيقن و قدر ضرورت خود محدود شده، تفسير موسع آنها ممنوع است^۱.

در مجموع به نظر می رسد که حريم خصوصي در نظام احکام اجتماعي اسلام قلمرو وسيع از زندگي انسان ها را شامل می شود. در اين قلمرو آزادي انسان ها در تعيين سرنوشت خود به رسميت شناخته شده، حکومت و ساير افراد جامعه از مداخله در اين حريم منع شده اند. البته اين سخن به معنای بي توجهي احکام اسلامي به اعمال افعال انسان ها در خلوت خود نيست.

نسبيت حريم خصوصي:

حريم خصوصي از جمله حقيقي است که در قوانين بسياري از کشورها بدان اشاره شده و نظام های حقيقي مختلف هر کدام بر جنبه های خاصي از اين حق تاکيد کرده اند و قلمرو آن در هر فرهنگ و نظام اجتماعي يا هر موقعيت تفاوت دارد و واقعييت اين است که حريم خصوصي جنبه اي نسبي دارد بدین معنا که از مکاني به مکان ديگر و از زماني به زمان ديگر متفاوت می باشد.

اهميت حريم خصوصي:

حريم خصوصي ارتباط تنگاتنگي با کرامت انساني دارد و مانع از آن می باشد که اطلاعات مربوط به زندگي خصوصي به وسيله اي برای اعمال استفاده ابزاري از انسان ها تبديل شود. همچنين يکي از ابزارهای مشارکت مردم در دموکراسي است که آزادي بيان در اين امر نقش دارد زیرا استقلال معنوي شهروندان يکي از لوازم عمده دموکراسي است و حريم خصوصي به اين استقلال کمک می کند^۲.

^۱ منبع پيشين. ص ۸۲

^۲ انصاري، باقر، حريم خصوصي در رسانه های همگاني، فصل نامه پژوهش و سنجش، صدا و سيمای جمهوری اسلامي ايران، شماره ۳۹ و ۴۰، پاييز و زمستان ۱۳۸۳، ص ۱۹۴ تا ۱۹۵